

Janusz Zuziak

Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich w obronie Tobruku. Konferencja międzynarodowa w Centralnej Bibliotece Wojskowej

---

Przegląd Historyczno-Wojskowy 13 (64)/1 (239), 227-230

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SAMODZIELNA BRYGADA STRZELCÓW KARPACKICH W OBRONIE TOBRUKU. KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWA W CENTRALNEJ BIBLIOTECE WOJSKOWEJ

W 2011 r. przypadła 70. rocznica udziału legendarnej polskiej jednostki wojskowej – Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich – w sojuszniczej obronie twierdzy tobruckiej. Bitwa o Tobruk weszła na trwałe do historii II wojny światowej jako pierwsze wielkie lądowe zwycięstwo aliantów po klęsce Francji w czerwcu 1940 r. Tobruk, uznawany przez wielu historyków za „brytyjski Stalingrad”, jest znaczącym fragmentem dziejów oręża polskiego. To na libijskiej pustyni chrzest bojowy przeszła Brygada Karpacka dowodzona przez gen. Stanisława Kopańskiego. Dzięki bohaterskim Karpaczkom biało-czerwony sztandar Wojska Polskiego powiewał wśród wojsk aliantów reprezentujących wiele narodowości, zaświadczać, że Polska żyje, a opór narodu polskiego nie został złamany.

W celu upamiętnienia tego bohaterskiego czynu żołnierza polskiego, przypomnienia ich udziału w sojuszniczym wysiłku aliantów w rozgromieniu III Rzeszy, 22–23 listopada 2011 r. w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa, której organizatorami były: Instytut Nauk Humanistycznych Akademii Obrony Narodowej, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Wojskowe Biuro Badań Historycznych oraz Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, a honorowy patronat objął prezydent Bronisław Komorowski. W imieniu Prezydenta RP okolicznościowy list do weteranów walk w Afryce Północnej i uczestników konferencji odczytał Waldemar Strzałkowski, doradca Prezydenta.

Zgromadziła ona badaczy najnowszych dziejów wojskowych i politycznych Polski z różnych ośrodków naukowych kraju. Na konferencję przybyli również weterani, którzy uczestniczyli w walkach w obronie Tobruku, m.in. płk Pavel Vransky z 11 Czechosłowackiego Batalionu Piechoty, walczącego ramię w ramię z żołnierzami Brygady Karpackiej.

Dwadzieścia lat temu na podobnej konferencji zorganizowanej przez nieistniejący już dzisiaj (niestety ze szkoda dla historii wojskowej) Wojskowy Instytut Historyczny ówczesny dyrektor, prof. dr hab. Andrzej Zahorski, mówił o konieczności kultywowania w społeczeństwie polskim legendy Tobruku. Zadaniem historyków wojskowych jest głęboka troska o pamięć historyczną, o kultywowanie i pielęgnowanie tej pięknej dziejowej karty żołnierza polskiego. Celem konferencji było ukazanie na szerokim tle polityczno-wojskowym obejmującym zarówno aspekty narodowe, jak i międzynarodowe procesu organizacji i szkolenia Brygady Karpackiej oraz jej działań bojowych na afrykańskiej pustyni.

Po otwarciu konferencji przez dr. hab. Janusza Zuziaka rozpoczęły się obrady w sześciu blokach tematycznych. Referaty były poświęcone zarówno kwestiom planowania strategicznego aliantów, jak i państw „Osi”. Profesor dr hab. Tadeusz Panecki Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku

omówił koncepcje strategiczne aliantów dotyczące północnoafrykańskiego teatru działań wojennych w latach II wojny światowej, skupiając się w szczególności na okresie udziału SBSK w walkach na terenie Afryki Północnej.

Znaczenie Afryki Północnej w niemieckich koncepcjach strategicznych omówił ppłk dr Thomas Vogel, przedstawiciel MGFA w Poczdamie. Niemiecki historyk ocenił m.in. rolę i umiejętności gen. Erwina Rommla, jako dowódcy szczebla taktycznego, operacyjnego, wreszcie jego zdolności i przygotowania (zdaniem T. Vogela raczej ich niedostatku) do odgrywania znacznej roli na poziomie strategicznym.

Problematykę włoskich operacji lądowych i lotniczych w okresie walk o Tobruk omówił dr Ciro Paoletti, przedstawiciel Stowarzyszenia Studiów Historyczno-Wojсковych (Associazione di Storici e Militari) z Rzymu, natomiast włoskie działania morskie w rejonie wybrzeża Afryki Północnej – dr Enrico Cernigoi.

Polsko-brytyjskie rozmowy na temat organizacji i wykorzystania odtwarzanego u boku Brytyjczyków Wojska Polskiego omówił dr hab. Jacek Tebinka z Uniwersytetu Gdańskiego. Prelegent skupił się przede wszystkim na zabiegach Władysława Sikorskiego i jego staraniach na rzecz tworzenia polskich jednostek, podejmowanych w licznych kontaktach z premierem Winstonem Churchillem.

Problematykę polsko-włoskich stosunków politycznych w okresie II wojny światowej i ich wpływu na polsko-włoskie działania wojenne na terenie Afryki Północnej omówiła dr Magdalena Hułas z Instytutu Historii PAN.

Kilka kolejnych wystąpień dotyczyło już bezpośrednio tworzenia, organizacji, szkolenia i działań bojowych SBSK. Doktor hab. Zbigniew Wawer z Politechniki Koszalińskiej omówił organizację Wojska Polskiego na Środkowym Wschodzie. Wystąpienie to w wielu fragmentach nawiązywało do problematyki poruszanej w referacie dr. hab. Jacka Tebinki, ponieważ referujący omówił koncepcje Władysława Sikorskiego i jego plan organizacji polskich wojsk na Środkowym Wschodzie.

Dyrektor Instytutu Nauk Humanistycznych Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego AON, dr hab. Janusz Zuziak, przedstawił problematykę kilkumiesięcznego udziału Brygady Karpackiej w walkach w obronie Tobruku oraz jej późniejszych działań bojowych, przede wszystkim w zwycięskiej bitwie pod Gazalą. Podkreślił, że brygada polska była jedyną, która spośród walczących w oblężeniu wojsk alianckich została użyta bezpośrednio do pościgu za wycofującym się nieprzyjacielem. Zwrócił również uwagę na znaczenie strategiczne wygranej przez Karpaczków bitwy na pozycji gazalskiej dla dalszych działań brytyjskiej 8 Armii. Przełamanie obrony dywizji włoskich zmusiło je do odwrotu, umożliwiając tym samym rozwinięcie ofensywy brytyjskiej w głąb Cyrenajki.

Historię i rolę strategiczną fortyfikacji twierdzy tobruckiej przedstawił dr. hab. Andrzej Aksamitowski, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego. Prelegent zwrócił uwagę, że posiadanie Tobruku jako portu morskiego w centralnej części Cyrenajki umożliwiało kontrolowanie szlaków morskich łączących Marmarikę i Cyrenajkę z Egiptem, wyspami basenu Morza Śródziemnego oraz południową Europą. Było to najważniejsze miasto portowe między Aleksandrią i Benghazi, tj. w pasie zajmującym blisko połowę wybrzeża afrykańskiego objętego działaniami wojennymi. Profesor Aksamitowski podkreślił, iż położony na najważniejszej linii komunikacji lądowej Afryki Północnej (tj. na drodze „Via Balbia”) Tobruk odgrywał rolę fortecy kontrolującej i – w razie potrzeby – hamującej wszelkie przemarsze ze wschodu na zachód zarówno handlowe, jak i wojskowe. Referujący zwrócił również uwagę, iż

to niewielkie portowe północnoafrykańskie miasto, zwane przez Brytyjczyków „barykadą Egiptu”, w rzeczywistości swoją rozbudowę i rozwój zawdzięczało wojnie.

Profesor Akademii Obrony Narodowej, płk dr. hab. Tomasz Kośmider, przypomniał niezwykle bogatą biografię wojskową organizatora i dowódcy Brygady Strzelców Karpackich, późniejszego szefa Sztabu Naczelnego Wodza, gen. Stanisława Kopańskiego. Występujący dużo uwagi poświęcił na wykształcenie i znakomite przygotowanie dowódczo-sztabowe oraz doświadczenie zdobyte zarówno na polach bitewnych I wojny światowej, jak i w okresie służby pokojowej przed rokiem 1939. Autor oparł referat m.in. na mniej znanych i wykorzystywanych przez historyków dokumentach archiwalnych znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie.

Zarys działań polskich jednostek pływających – okrętów wojennych i statków handlowych – na Morzu Śródziemnym w okresie trwania walk lądowych w Afryce Północnej, tj. od czerwca 1940 do maja 1943 r., przedstawił dr. hab. Tadeusz Kondracki z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Referent podjął się – niezwykle interesującej i udanej – próby powiązania aktywności Polskiej Marynarki Wojennej i floty handlowej na tym akwenie z działaniami morskimi aliantów, pozostającymi w bezpośrednim związku z walkami toczonymi na wielkich przestrzeniach Afryki Północnej – od Egiptu do Algierii.

Profesor Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego AON, dr hab. Jerzy Gotowała, w referacie na temat „Działania lotnictwa w walkach o Tobruk” zwrócił uwagę na wnioski wynikające z analizy działań powietrznych. Po pierwsze, sytuacja w Afryce Północnej zmieniała się w zależności od tego, która strona dysponowała w danej chwili silniejszym lotnictwem. Dopiero w 1942 r. alianci uzyskali dostrzegalną, trwałą przewagę powietrzną, w związku z czym ostateczne pokonanie wojsk „Osi” w rejonie Morza Śródziemnego stało się jedynie kwestią czasu. Po drugie, w tym rejonie panowały zdecydowanie trudniejsze warunki do działań lotniczych niż w Europie. Szybkie zmiany warunków atmosferycznych, zaskakujące burze piaskowe i obfite opady deszczu zamieniały lotniska w grzęzawiska. Bardzo trudne były warunki bazowania i obsługi technicznej sprzętu. Silniki samolotów były wrażliwe na wilgoć, piasek, pył i kurz. Po trzecie, prof. Gotowała podkreślił, iż widoczne były wyraźne braki w dowodzeniu działaniami w powietrzu. Słabe zabezpieczenie radiolokacyjne zmuszało pilotów do działań w wielu wypadkach intuicyjnych i bazowaniu na wzrokowym wykrywaniu przeciwnika powietrznego. Często brakowało właściwego współdziałania lotnictwa z wojskami lądowymi, co w konsekwencji prowadziło do niedostatków we wspieraniu ogniem nacierających wojsk.

Działalność saperów polskich w kampanii libijskiej w latach 1940–1942 omówił dr hab. Zdzisław Cutter, profesor Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Jego zdaniem, najcenniejsze umiejętności w dziedzinie wojskowo-inżynierskiej zdobyte przez żołnierzy SBSK to: zabezpieczenie inżynierskie działań bojowych w warunkach pustynnych; wznoszenie fortyfikacji w terenie pustynnym; zaopatrywanie wojsk w wodę oraz budowa i utrzymanie drogowych szlaków komunikacyjnych.

Doświadczenia i wnioski z działań Pułku Ułanów Karpackich w Afryce Północnej zaprezentował ppłk dr Juliusz S. Tym, adiunkt AON.

Kolejne dwa wystąpienia były poświęcone biografii zbiorowej żołnierzy Brygady Karpackiej. Profesor dr hab. Bogusław Polak z Politechniki Koszalińskiej

podkreślał przede wszystkim wysoki poziom wykształcenia kadry, jej nieprzeciętny potencjał intelektualny. Z kolei dr Michał Polak, adiunkt Politechniki Koszalińskiej, przedstawił biografię zbiorową Kawalerów Virtuti Militari, którzy wywodzili się z szeregów Brygady Karpackiej.

Doktor Łukasz Mamert Nadolski z Muzeum Wojsk Lądowych w Bydgoszczy omówił wspomnienia Mirosława Dudzińskiego o walkach na libijskiej pustyni.

Wojciech Moś z Muzeum Górnośląskiego przypomniał biografię jednego z bardziej znanych dowódców SBSK, płk. Walentego Peszka.

U boku Karpatczyków w obronie Tobruku walczył również 11 Czechosłowacki Batalion Piechoty. Jego historię przedstawił dr Jiri Plachy z Wojskowego Instytutu Historycznego w Pradze, a biografię dowódcy tego oddziału, ppłk. Karela Klapalka – płk rez. dr Jozef Bystricky z Wojskowego Instytutu Historycznego w Bratysławie. O historii i działaniach 11 Czechosłowackiego Batalionu Piechoty oraz o swoich przeżyciach wojennych mówił wyjątkowy gość konferencji, czeski weteran z Tobruku, płk Pavel Vransky.

Ostatnia grupa referatów dotyczyła spuścizny SBSK w zbiorach Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie – referat na ten temat wygłosił dr Andrzej Suchcitz, kierownik archiwum, oraz Centralnej Biblioteki Wojskowej – tę kwestię omówili Piotr Dobrowolski i Marcin Białas, pracownicy CBW. Należy żałować, że zabrakło w tej części konferencji równie ważnego wystąpienia poświęconego zbiorom archiwalnym i pamiątkom po Brygadzie i jej żołnierzach zgromadzonych w Centralnym Archiwum Wojskowym.

Konferencji towarzyszyła, specjalnie na tę okazję przygotowana przez Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, wystawa autorstwa Tadeusza Krząstka, poświęcona historii SBSK.

Konferencję podsumował dr hab. Janusz Zuziak.

Janusz Zuziak

„10 LAT WOJSKA POLSKIEGO W AFGANISTANIE. DOŚWIADCZENIA I PERSPEKTYWY”. KONFERENCJA NAUKOWA W WOJSKOWEJ AKADEMII TECHNICZNEJ

Doświadczeniom z 10-letniej obecności Wojska Polskiego w Islamskiej Republice Afganistanu oraz perspektywom misji była poświęcona konferencja naukowa, która odbyła się 7 grudnia 2011 r. w Klubie Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie. Panel zorganizowały: Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych oraz Wojskowa Akademia Techniczna. Rektora-komendanta WAT reprezentował płk dr Tadeusz Szczurek, dyrektora Departamentu Wychowania i Promocji Obronności – ppłk Agnieszka Gumińska, Dowódcę Operacyjnego – szef Centrum Dowodzenia DOSZ, gen. bryg. Andrzej Reudowicz. Konferencję otworzył zastępca dyrektora WCEO, dr Marcin Sińczuch. Panel moderowali profesorowie